

Др Ивана Миљуш

Доцент Правног факултета Универзитета у Београду

**КРИВИЧНО ПРАВО
СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА**

**Милан Шкулић
Службени гласник, 2023.**

Књига *Кривично право Сједињених Америчких Држава* проф. др Милана Шкулића прво је системско научно дело у нашој кривичноправној литератури посвећено материјалном и процесном кривичном праву Сједињених Америчких Држава, „најтипичнијем представнику англосаксонске кривичноправне традиције“. Одликује га уочљива упоредноправна оријентација и опсежна анализа специфичности кривичноправног система САД у поређењу са српским кривичноправним системом, која осим изразитог доктринарног значаја поседује и веома практичан аспект јер указује на тумачења бројних правних института и механизма који су као својеврсни правни транспланти инкорпорисани у домаће законодавство, као и у законодавства бројних континентално-европских држава, те садржаних у међународном кривичном праву, као и на предности и недостатке појединих предлога реформе нашег кривичноправног законодавства, утемељених управо на појединим решењима у кривичном праву САД.

Књига садржи укупно шеснаест поглавља у оквиру којих је изложена материја кривичног материјалног права САД (општи и посебни део) и кривичног процесног права САД. Прво поглавље садржи излагање о пореклу и изворима кривичног права САД и посебан акценат ставља на објашњење начела законитости, његов вишеструки значај и функције,

те његово специфично поимање и дејства у праву САД у поређењу са традиционалним дејством у континентално-европским државама. Предмет другог поглавља је општи појам кривичног дела и његови основни елементи у кривичном праву САД у којем се анализира објективна (*actus reus*) и субјективна компонента кривичног дела (*mens rea*) уз коришћење бројних сликовитих „школских“ примера који омогућавају боље разумевање основних појмова и облика кривице. У трећем поглављу разматрају се посебни и веома специфични облици одговорности за кривично дело у кривичном праву САД – објективна одговорност за одређена кривична дела (*The Strict Liability Offences*) и командна одговорност када се ради о одређеним међународним кривичним делима (пре свега ратни злочини). Аутор у четвртном поглављу издваја основне специфичне карактеристике материјалног кривичног права САД које се односе на учеснике у кривичном делу (концепција о учесницима) и прелиминарна или некомплетна/некомплетирана кривична дела, што овом делу даје врхунски научни значај имајући у виду значајне разлике у решењима између појединих савезних држава. Аутор веома детаљно објашњава у многим сегментима контроверзан и сложен кривичноправни концепт завере, типичан за англо-америчко право, чији су елементи присутни и у међународном кривичном праву. Осим што представља *sui generis* вид саучесништва специфичан је „облик проширене одговорности за кривично дело“. У циљу бољег разумевања института објашњен је концепт завере на савезном нивоу (Кривични законик САД) и у појединим савезним државама које су искључиле примену *common law* норми у погледу кривичноправне концепције завере и у онима које уз законске (статутарне) одредбе паралелно/допуњујуће примењују и *common law* правила. *Петом поглављу* посвећено је тзв. „одбранама“ (*defenses*), као општем појму који у америчком кривичном праву обухвата како основе који би се у континенталној Европи могли квалификовати као основи искључења противправности (основи оправдања), односно основи искључења кривице (основи извињења), тако и основе који искључују кривично гоњење (попут дејства начела *ne bis in idem*). Шкулић исправно примећује да и „одбране“ које су по својој дефиницији материјалноправног карактера, имају веома изражену кривичнопроцесну компоненту (као што је, уосталом, и целокупно кривично право САД начелно више процесно оријентисано од кривичног права континенталне Европе). У *шестом поглављу* анализирају се кривичне санкције у САД. У том смислу, посебно нам се значајним чине излагања о смртној казни, која је и данас предвиђена и извршава се у већини држава у саставу САД.

Наредних пет поглавља књиге посвећена су посебном делу кривичног материјалног права САД. *Седмо поглавље* представља својеврсни

увод у посебни део, с тим што се наглашава како генерално подела материјалног кривичног права на општи и посебни део, која је традиционално дубоко укореењена у законодавству и теорији континентално-европског правног круга, уопште није уобичајена за кривичноправну теорију САД. Ипак, аутор је одлучио да материјално кривично право изложи управо на начин на који је „публика“ у Србији као земљи континентално-европске правне традиције навикла – кроз разврставање кривичноправних материјалних норми у општи и посебни део, будући да је основни метод ове монографије упоредноправни. Општи ауторов утисак је, када је реч о посебном делу кривичног права САД, да је у правнотехничком смислу присутна претерана и у одређеним ситуацијама чак и непотребна казуистика. *Осмо и деветио поглавље* посвећена су двома групама кривичних дела – кривичним делима против личности и кривичним делима против имовине, док се *десетио поглавље* бави још неким, хетерогеним кривичним делима у кривичном праву САД (на пример, кривичним делом пиратерије). Коначно, *једанаестио поглавље* је посвећено економском и корпоративном криминалитету у САД. У оквиру овог поглавља се веома интересантан случај недавног споразума између познатог америчког произвођача авиона „Боинг“ и Министарства правде САД, којим се „Боинг“ обавезао да плати износ од 2,5 милијарде долара како би се против те компаније обуставила даља истрага због недавног пада два авиона која је она произвела, наводи као пример „параказнене“ одговорности у САД.

Наредним, *дванаестим поглављем* Шкулић прелази на тематику кривичног процесног права САД. У њему он најпре излаже о изворима, да би затим прешао на основне карактеристике кривичне процедуре у САД као типично адверзијалне, те на њихово поређење са особинама континентално-европског модела кривичног поступка. Аутор истиче како је стриктно адверзијални карактер кривичног поступка у САД у крајњој линији резултат општег прихватања филозофије политичког либерализма у САД. *Тринаестио поглавље* бави се основама доказног права у САД. У том смислу, посебно се наглашава велики значај који признање, као фактички *regina probationem*, има у кривичном процесном праву САД – оно је по правилу сасвим довољно за осуђујућу пресуду и без потребе извођења других доказа којима би оно евентуално било поткрепљено. У *четрнаестом поглављу* направљен је својеврсни криминалистички екскурс који се односи на улогу полиграфа и других „детектора лажи“ у САД, те њихове употребљивости у поступку доказивања пред тамошњим кривичним судовима. *Петнаестио поглавље* аутор је посветио мерама за обезбеђење присуства окривљеног у кривичном процесном праву САД. У том смислу, посебно је истакнут значај мере јемства, која

се у САД примењује далеко чешће него што је то случај у Србији. Напослетку, у *шеснаестом поглављу* обрађено је питање основних процесних субјеката у кривичном поступку САД, а затим је дат критички приказ америчке кривичне процедуре. Посебан акценат стављен је на механизам „испреговаране правде“ (*plea bargaining*), који у систему САД фактички представља правило, док „комплетан“ кривични поступак у ствари представља тек изузетак. На крају, пажња је посвећена и жалби у кривичном процесном праву САД, у погледу које Шкулић долази до закључка да она суштински представља ванредно, а не редовно правно средство, те да се у том погледу пре може уподобити захтеву за заштиту законитости у српском кривичном процесном праву.

Књига *Кривично право Сједињених Америчких Држава* представља изузетан допринос српској кривичноправној науци. Наиме, будући да садржи систематизована и складно уобличена знања о кривичноправном систему САД, нећемо претерати уколико кажемо да ће она сасвим сигурно постати незаобилазна литература за свакога ко се бави научном обрадом кривичног права – кривичноправни теоретичари у Србији, па и шире, сада на располагању на једном месту имају све потребне основне информације у вези са кривичним правом САД. Такође, ова књига може бити од значаја и за правну праксу, а поготово у области међународног кривичног права које је у историјском смислу креирано више по узору на англосаксонско кривично право, а чији је типичан пример управо кривично право САД. И коначно, ова књига би, а што је можда и најважније, требало да послужи као путоказ српском законодавцу који је, пре свега у материји кривичнопроцесног законодавства и Законика о кривичном поступку из 2011. године, некритички вршио „правно трансплантирање“ решења из кривичног права САД у право Републике Србије. Путем ове књиге, кривично право САД је сагледано критички, учињена је нека врста његове „демистификације“, те је створена основа да се у некој будућој законодавној реформи боље промисли пре него што се крене у свеопште уподобљавање српског кривичног (пре свега процесног) права америчком узору.